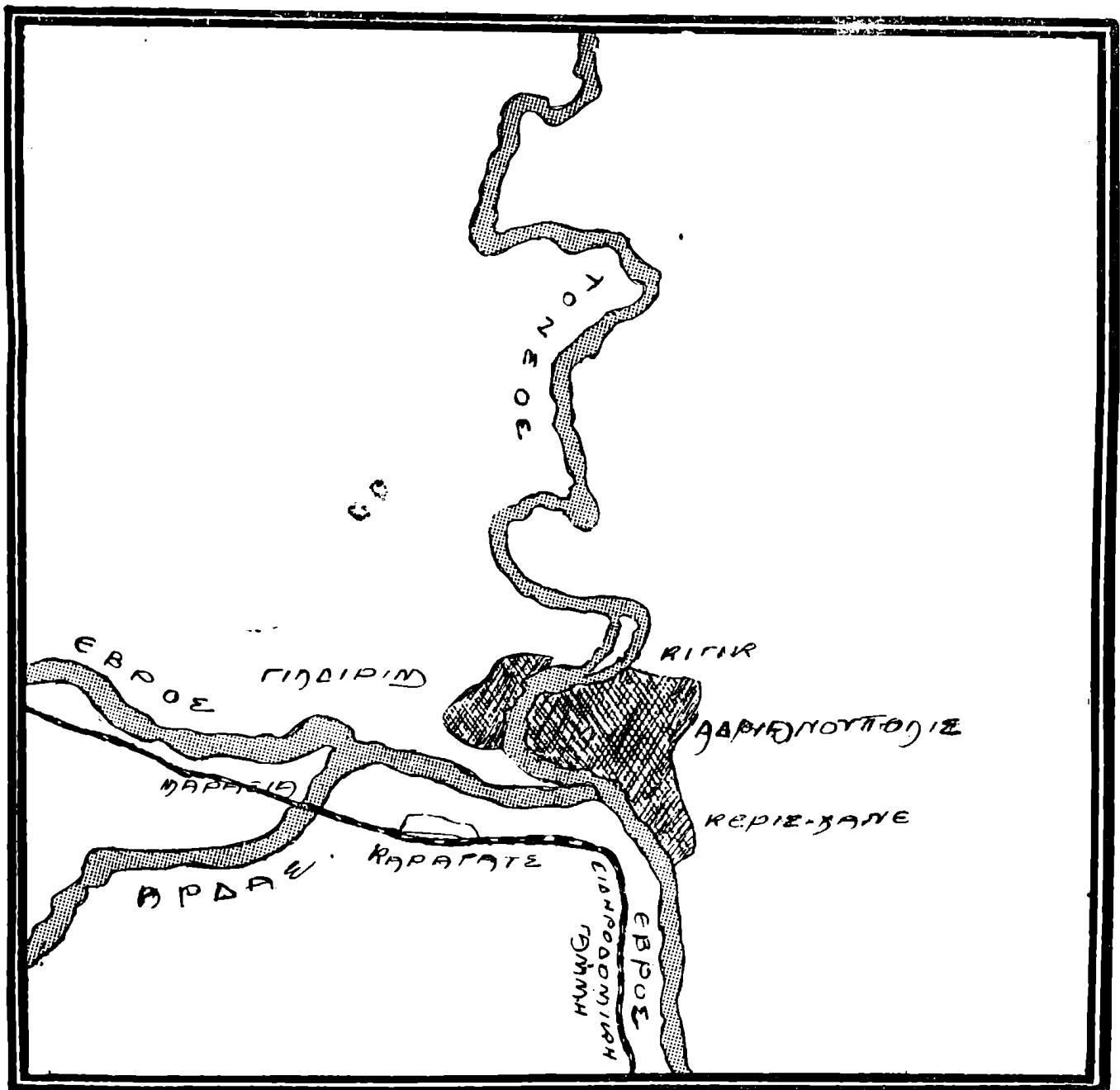

ΕΒΡΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ

Στοῦ Ἑβρου τὰς ὄχθας
ἀκούετ' ἰλαρὰ
φωνὴ ἐλευθέρων
καὶ ψάλλ' ἁρμονικά.

Εἶναι φωνὴ
Ἑλλήνων εὐγενῆς
κι' ἐξέρχεται ἐκ βάθους
καρδίας ἀγνῆς

(Παλαιὸν σχολικὸν ᾄσμα)

Συμβολαὶ τοῦ ποταμοῦ Ἑβρου καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ
Ἀρδα καὶ Τόνσου.

Κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους ἐβασίλευεν ἐν Θράκῃ καὶ πιθανῶς ἐν Αἴνῳ ὁ Κάσσανδρος, ὅστις κατὰ Κόϊντον τὸν Σμυρναῖον, ὑπῆρξε σύμμαχος τῶν Τρώων. Σύζυγος αὐτοῦ ἦτο ἡ Κροτωνίκη, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Ἑβρον.

Ἄλλ' ὁ Κάσσανδρος, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομεν, διεζεύχθη τὴν Κροτωνίκην καὶ ἔλαβε δευτέραν σύζυγον τὴν ὠραίαν Δαμασίππην, θυγατέρα τοῦ Ἄτρακος, τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Λαπιθῶν. Αὕτη ὅμως δὲν ἤργησε νὰ ἐρωτευθῇ τὸν ὠραῖον πρόγονόν της, καὶ ὡς ἄλλη Φαίδρα ἐξωμολόγησε τὸν ἔρωτά της. Ἄλλ' ὁ Ἑβρος, περιφρονήσας αὐτὴν ἔφυγεν ἐκ τῆς πατρικῆς στέγης καὶ ἔζη μακράν, κυνηγῶν μετὰ τῶν φίλων του, ἀνὰ τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τοῦ πατρικοῦ βασιλείου.

Ταπεινωθεῖσα οὕτω καὶ περιφρονηθεῖσα ἡ Δαμασίππη, διαβάλλει τὸν Ἑβρον εἰς τὸν Κάσσανδρον, ὅστις ἐν στιγμῇ παραφόρου ζηλοτυπίας, ὥρμησε μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος κατὰ τοῦ υἱοῦ του, ὅστις ἀνύποπτος ἐθήρευσεν εἰς τι γειτονικὸν δάσος. Καταληφθεὶς οὕτως αἰφνιδίως ὁ Ἑβρος, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον, ἐρρίφθη εἰς τὸν ἐκεῖ πλησίον ῥέοντα ποταμὸν Ῥόμβον, ὅστις ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἑβρου, μετωνομάσθη Ἑβρος.

Οὕτως ἔχει ἡ μυθολογία τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Ἑβρου, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Τιμόθεον, ὅπως ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ Πλούταρχος ὁ Γεωγράφος, εἰς τὸ «Περὶ ποταμῶν καὶ ὄρων» βιβλίον αὐτοῦ.

Τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Πλουτάρχου ἔχει ὡς ἑξῆς : 1)

«Κάσσανδρος δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν τόπων, γήμας Κροτωνίκην ἐγέν-
» νησεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν Ἑβρον. Ἀποταξάμενος δὲ τῇ συμβιώσει τῆς
» προτέρας γυναικός, ἐπέγημε τῷ τέκνῳ Δαμασίππῃ τὴν Ἄτρακος,
» ἣτις εἰς ἐπιθυμίαν ἐμπεσοῦσα τοῦ προγόνου, λόγους αὐτῷ συνό-
» δων ἀπέστειλεν, ὁ δ' ὡς Ἑριννὺν φυγῶν τὴν μητρὸν, προσκηκαί-
» ρου κυνηγίαις. Ἀτυχοῦσα δὲ τῆς προαιρέσεως ἡ ἀσελγής, κατε-
» ψεύσατο τοῦ σώφρονος, ὡς βιάσασθαι αὐτὴν θελήσαντος. Κάσσαν-
» δρος δὲ ζήλῳ συμπεριενεχθεὶς, μεθ' ὁρμῆς ἐπὶ τὴν ὕλην ἤχθη, καὶ
» σπασάμενος τὸ ξίφος ἐδίωκε τὸν υἱὸν ὡς ἐπίβουλον τῶν πατρῶων
» γάμων. Ὁ δὲ υἱὸς περικατάληπτος γενόμενος, ἑαυτὸν ἔρριψεν εἰς
» τὸν ποταμὸν Ῥόμβον, ὃς ἀπ' αὐτοῦ Ἑβρος μετωνομάσθη, καθὼς
» ἱστορεῖ Τιμόθεος ἐν τῷ περὶ ποταμῶν».

1) Πλουτάρχου, Περὶ ποταμῶν κεφ. 3.

Ὁ Βιργίλιος τὸν ποταμὸν Ῥόμβον ὀνομάζει Οἰάγριον, εἴτε, διότι κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκείνην ἐποχὴν ἐβασίλευεν ἐν Θράκῃ ὁ Οἶαγρος, σύζυγος τῆς μούσης Καλλιόπης, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ Ὀρφεύς, εἴτε διότι αἱ Βάκχαι, κατασπαράξασαι τὸν Οἰαγρίδην Ὀρφέα καὶ ἀποκόψασαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔρριψαν αὐτὴν εἰς τὸν ποταμὸν τοῦτον, διόθεν τὸ ὄνομα: Οἶαγρος, καθὼς μαρτυροῦν οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Βιργιλίου:

Tum quoque marmorea caput a cervice revulsum,
Gurgite cum medio portans Œagrus Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipsa et frigida lingua
Ah! miserum Eurydicem, animo fugiente vocabat ¹⁾.

εἴτε διότι ὑπῆρχεν ἐν Θράκῃ ποταμός τις ἔχων τὸ ὄνομα τοῦ Οἰάγρου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέβαλλεν ὁ Ἑβρος, ὅστις διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐλάμβανε τὸ ὄνομα τοῦ Οἰάγρου ²⁾).

Κατὰ τὸν Πλούταρχον ³⁾, ὁ Ῥόμβος πιθανὸν νὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο, ἔνεκα τῶν ἐλιγμῶν τοὺς ὁποίους σχηματίζει κατὰ τὸν ῥοῦν αὐτοῦ: «Ὑπὸ τῆς συστροφῆς τῆς καταφορᾶς τοῦ ὕδατος». Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Πλουτάρχου παραδέχονται ὁ Μελέτιος ⁴⁾, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις ⁵⁾, καὶ ἄλλοι. Τὴν θρακικὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος Ἑβρος μᾶς διέσωσεν ὁ Ἡσύχιος, κατὰ τὸν ὁποῖον σημαίνει: τράγος βατήρ ⁶⁾).

*
* *

Περὶ οὐδενὸς ἄλλου ποταμοῦ ὠμίλησε τόσον ἡ ἀρχαιότης, ὅσον διὰ τὸν Ἑβρον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἐλάχιστα μᾶς διέσωσε Μάλιστα καὶ περὶ τὴν γραφὴν τῆς λέξεως ὑπῆρχε διαφωνία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τινὲς τῶν ὁποίων ἔγραφον αὐτὴν μὲ ψιλὴν ὅπως καὶ ὁ Πλούταχος. Ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς εἷς τῶν μεγαλειτέρων ποταμῶν ὃχι μόνον τῆς Θράκης, ἀλλ' ὁλοκλήρου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα ἦσαν ψυχρότατα.

1) Βιργιλίου, Γεωργικά, IV, 423 καὶ ἐξῆς.

2) Dictionnaire pour l'intelligence des auteurs Grecs et Latins, tant sacrés que profanes, τοῦ Sabbatier, ἐν λέξει. Ἑκδόσεις 1773.

3) Πλουτάρχου, Περὶ ποταμῶν, 3.

4) Μελετίου Γεωγραφία, Ἑκδ. Ἀνθίμου Γαζή, 1807, τόμ. Γ', σελ. 52.

5) Εὐγενίου Βουλγάρεως, Βιργιλίου Γεωργικά, Ἑκδόσεις Πετρούπολεως, σχόλια εἰς στίχον 463.

6) Πρβλ. Π. Πετρίδη, Θρακικά μελετήματα, εἰς «Θρακικά». 1933, σελ. 37.

Ὁ Ἀλκαῖος ¹⁾ ὀνομάζει αὐτὸν «κάλλιστον ποταμῶν», ὃ δὲ Εὐριπίδης «ἀργυρορρύτην» ²⁾.

Ἐφημίζετο ὡς ἔχων ψυχρότατον ὕδωρ, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ στίχου τοῦ Βιργιλίου:

Nec si frigoribus mediis Hebrusque bibanus.

Καὶ ἀλλαχοῦ:

Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri Sanguineus Mauors clypeo incipat.

Ὑπὸ τοῦ Ὀρατίου φέρεται ὡς κεκαλυμμένος ὑπὸ πάγων καὶ χιόνων: ³⁾.

Hebrusque nivali comede vinetus.

Εἷς τινὰ τῶν ῥόδων τοῦ τὸν ἀποκαλεῖ σύντροφον τοῦ χειμῶνος Ἡ νεότης, λέγει, ἀφίνει τὰ μαραμένα στεφάνια στὰ παγωμένα νερά τοῦ Ἑβρου:

. *Aridas frontes hiemis sodali dodicet Hebro . . .* ⁴⁾

Κατὰ τινὰ παράδοσιν, καθαρῶς ἐπινόησιν τῶν μεταγενεστέρων, οἱ ὅποιοι ἠρέσκοντο εἰς τὰς μυθικὰς παραδόσεις, ὁ Ὀρέστης, υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος, μετὰ τὸν φόνον τῆς μητρὸς του, προσβληθεὶς ὑπὸ μανίας καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑριννύων, μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἦλθεν εἰς τὴν Θράκην. Ἐκεῖ, κατὰ τινὰ χρησμόν, λουσθεὶς εἰς τὴν συμβολὴν τῶν τριῶν ποταμῶν: Ἑβρου, Τόνσου καὶ Ἀρτισκοῦ, ἐξηγνίσθη καὶ ἐθεραπεύθη. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς θεραπείας του, κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν, ἔκτισε τὴν Ὀρεστιάδα, τὴν Οὐσκουδάμαν τῶν Ὀδρυσῶν, τὴν μετὰ ταῦτα Ἀδριανούπολιν ⁵⁾

Μολονότι ἡ παράδοσις αὕτη δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἱστορικῶς, ἐν τούτοις διετηρήθη ζωηροτάτη διὰ μέσου τῶν αἰώνων ⁶⁾, πάντες δὲ

1) Ἀλκαίου Ἀποσπάσματα, 109.

2) Εὐριπίδου, Ἡρακλῆς Μαινόμενος, 386.

3) Ὀρατίου Ἐπιτολῶν, βιβλ. Α, 3, 3.—Πρβλ. τὸ ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ, (VII, 542, 1),

Ἑβρου χειμερίοις
κρυμοῖσι δεθέντος.

καὶ (IX, 56, 1).

Ἑβρου κρυμῷ πεπηδημένον ὕδωρ.

4) Ὀρατίου, Ῥόδων, Α, 25, 19—20.

5) Πρβλ. Κ. Κουρτίδου, Ἑλληνικαὶ Ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν τῷ περιοδικῷ «Θρακικά», 1928, σελ. 314 καὶ ἐξῆς.

6) Γ. Λαμπουσιάδου, Περὶ Ἀδριανουπόλεως, ἐν τῷ αὐτῷ Περιοδικῷ, 1928, σελ. 282 καὶ ἐξῆς.

σχεδὸν οἱ συγγραφεῖς Ἑλληνες καὶ Λατῖνοι, ἀναφέρουν αὐτήν, προτιμῶντες τὸ ὄνομα: Ὀρεστιὰς ἀντὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀπήχησιν τῶν παραδόσεων τούτων εὐρίσκομεν εἰς τὸν Ἰωάννην Τζέτζην, συγγραφέα τῆς δωδεκάτης ἐκατονταετηρίδος, ὅστις λέγει τὰ ἑξῆς:

Τὸ πρὶν μικρὸν πολίχνιον κλήσιν Ὀρεστιάδα
ὁ Ἀγαμέμνωνος υἱὸς πρὶν ἔγειρεν Ὀρέστης·
ἐκεῖ λουσθεῖς γὰρ ποταμοῖς ἰάθη τῆς μανίας.

Κατὰ τὸν Πλούταρχον, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, ἐφύετο βοτάνη τις ὁμοία πρὸς ὀρίγανιν, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι Θραῖκες ἀποκόπτοντες τὰς κορυφάς, συνείθιζον νὰ καίουν μετὰ τὸ φαγητόν. Ἀναπνέοντες δὲ τὸν ἀναδιδόμενον καπνόν, ἐξαλίζοντο καὶ παρεδίδοντο εἰς βαθύτατον ὕπνον. «Γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῷ (δηλαδή τῷ Ἐβρῷ), βοτάνη παρόμοιος ὀριγάνῳ, ἥς τὰ ἄκρα δρεψάμενοι Θραῖκες, ἐπιθέασι πυρὶ μετὰ τὸν κόρον τῆς δημητριακῆς τροφῆς, καὶ τὴν ἀναφερομένην ἀναθυμίασιν δεχόμενοι ταῖς ἀποπνοιαῖς καροῦνται καὶ ἐπὶ ὕπνον βαθὺν καταφέρον» ¹⁾.

Ἀνάλογόν τινα συνήθειαν τῶν ἀρχαίων Θρακῶν ἀναφέρει καὶ ὁ Πομπώνιος Μέλας ²⁾. Ἀλλὰ ποία ἦτο ἡ βοτάνη αὕτη, ἡ ἔχουσα μεθυστικὴν καὶ ναρκωτικὴν δύναμιν; ³⁾.

1) Πλουτάρχου, αὐτόθι.

2) Pomponii Melae, de Chorographia. B, 2, 21. «Epulantibus famen ubi super ignes quos circumsident quedam semina ingesta sunt, similis ebrietati hilaritas ex nidore contingit».

3) Ὁ Ἡρόδοτος, διηγούμενος τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου κατὰ τῶν Μασσαγείων, (A, 202), ἀναφέρει ὅτι οἱ περὶ τὸν Ἀραξὸν ποταμὸν κατοικοῦντες ἔκαιον εἶδος τι καρπῶν, τὴν ὁσμὴν τῶν ὁποίων εἰσπνέοντες ἐμέθουον, ὥς οἱ πίνοντες οἶνον:

«Ἀλλὰ ἴδε σφι ἐξευρῆσθαι δένδρεα καρποὺς τοιοῦσδε τινὰς φέροντα, τοὺς ἐπεὶ τε ἂν ἐς ταῦτό συνέλθωσι κατὰ εἴλας καὶ πῦρ ἀνακαύσωνται κύκλῳ περιῖζομένους ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ, ὁσφραινομένοις δὲ καταγιζομένου τοῦ καρποῦ τοῦ ἐπιβαλλομένου μεθύσκεσθαι τῇ ὁσμῇ κατὰ περ Ἑλλήνας τῷ οἴνῳ, πλεῖνος δὲ ἐπιβαλλομένου τοῦ καρποῦ, μᾶλλον μεθύσκεσθαι, ἐς δὲ ἐς ὀρχησίν τε ἀνίστασθαι καὶ ἐς αἰδοῖν ἀπικνέεσθαι».

Ἐπίσης ὁ Πλίνιος (Φυσικὴ Ἱστορία, XXI, 16), ἀναφέρει, ὅτι βάρβαροί τινες λαοὶ εὐχαριστοῦνται νὰ εἰσπνέουν τὸν καρπὸν βοτάνης τινός, τὴν ὁποίαν καίουν. Ὁ αὐτὸς ἐπίσης συγγραφεὺς συνιστᾷ ὥς ἑξοχὸν ἀντιβηχικὸν φάρμακον τὸ κάπνισμα φύλλων ξηροῦ βηχίου (tussis) διὰ τινος καλάμου, καὶ μετ' αὐτὸ ποτήριον οἴνου Κορινθιακοῦ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, σημειοῦμεν ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Πλινίου εἶναι τὸ ἀρχαιότερον, ὅπου γίνεται μνεία περὶ καπνοσύριγγος. (Πρβλ. Dr Cabanés, Remèdes d'autrefois, nouvelle édition, 1910, σελ. 281).

Ὁ Πλίνιος κατατάσσει τὸν Ἑβρον μεταξὺ τῶν χρυσορρόων ποταμῶν. Κατὰ πόσον ἀληθεύει τοῦτο, δὲν γνωρίζομεν, οὐχ' ἤττον ὑπὸ πολλῶν ἐπανελήφθη¹⁾. Ἀλλὰ μήπως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ εἰς πραγματικότητα καὶ ἀληθῆ Πακτωλόν, ἡ ἀφελῆς αὕτη μαρτυρία τοῦ Πλινίου, ἐὰν ἐγένοντο διάφορα ὑδραυλικά καὶ ἀντιπλημμυρικά ἔργα;

*
* *

Ὁ Ἑβρος πηγάζων ἐκ τῆς Ῥίλας²⁾ καὶ τῆς Ῥοδόπης, διαρρέει

1) Πατριάρχου Κυρίλλου, Περιγραφή Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ τῆς Θράκης μερῶν, σελ. 72.

2) Μολονότι ἡ Ῥίλα δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο καὶ ἐντελὴς ἄγνωστος. Ὁ Θουκυδίδης, ἀναφέρων τὸ ὄρος, τοῦτο ἀνωνύμως λέγει: (91, 96). «Ρεῖ δ' οἷος (δηλαδή ὁ Ὀσκίος ποταμός, ὁ νῦν Ἰσκερ), ἐκ τοῦ ὄρους ὤθενπερ καὶ ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἑβρος. Ἔστι δὲ ἐρήμων τὸ ὄρος, καὶ μέγα, ἐχόμενον τῆς Ῥοδόπης».

Ὁ Στράβων (ΙV, 208), ἀναφέρει ὅτι τρία μεγάλα ὄρη ὑπάρχουν ἐν Θράκη:

Ἡ Ῥοδόπη, ὁ Αἶμος καὶ ὁ Δοῦναξ. Ἐκ τούτων, ἡ τοποθεσία τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ῥοδόπης εἶναι γνωστή, καὶ παρ' οὐδενὸς ἀμφισβητεῖται. Μένει λοιπὸν ὁ Δοῦναξ, ὅστις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄλλο ὄρος, παρὰ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Ῥίλας.

Εἶναι δὲ ἡ Ῥίλα, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Βουλγαρίας, κείμενον πρὸς νότον τοῦ Σκομίου, τοῦ Σκόμβρου τοῦ Θουκυδίδου (νῦν Βίτος). Ἡ ὑψηλότερα αὐτοῦ κορυφή Μουσάλα, ἀνέρχεται εἰς ὕψος 2930 μέτρων. Ἐκ τῶν βορειο-ἀνατολικῶν αὐτοῦ μερῶν ἄρχεται ἡ δασώδης ὁροσειρὰ τῆς Ῥοδόπης, (Δεσποτοβοῦνι), ὅθεν πηγάζουν πολλοὶ ποταμοί. Ἐκ δὲ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τῆς Ῥίλας καὶ τῆς Ῥοδόπης, πηγάζει ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἑβρος.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Μετεωρολογικά, 1, 13), ὁ Στρυμών, ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἑβρος πηγάζουν ἐκ τοῦ Σκόμβρου (Σκομίου). Ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ πράγματα, καθ' ὅσον μόνον ὁ Στρυμών πηγάζει ἐκ τοῦ Σκομίου, ῥέων διὰ τῆς χώρας τῶν Ἀγριάνων καὶ Λααίων καὶ τῶν δυτικῶν κρασπέδων τῆς Ῥίλας, ὁ δὲ Νέστος καὶ ὁ Ἑβρος πηγάζουν ἐκ τοῦ Ῥίλου (Δούνακος τοῦ Στράβωνος) καὶ τῆς Ῥοδόπης.

Ἄννα ἡ Κομνηνὴ (ΧΙV, 8) περιγράφουσα τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Ἑβρου, λέγει: «Ρεῖ μὲν γὰρ οὗτος (Ἑβρος) ἀπὸ τῶν περατῶν αὐτῆς τῆς Ῥοδόπης, καὶ πολλὰς ποιούμενος ἑλικας καὶ καμπάς, παραμείβει τὴν τε Ἀδριανοῦ, πολλῶν καὶ ἄλλων εἰς ταῦτ' οὗ ποταμῶν συμβεβληκότων καὶ περὶ τὴν Αἶνον πόλιν ἐκδίδωσιν εἰς τὴν θάλασσαν».

Συνεπεία τῆς ἀτελοῦς περιγραφῆς τῶν ὁρέων τούτων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μεγάλη σύγχυσις ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς νεωτέροις, οἱ ὅποιοι, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀναφέρουν ὅτι ὁ Ἑβρος πηγάζει ἐκ τῆς Ῥοδόπης καὶ τοῦ Σκομίου. Ἐπίσης σφάλλεται ὁ Μελέτιος (Γεωγραφία, τόμ. Γ', σελ. 52), λέγων ὅτι ὁ Ἑβρος πηγάζει ἐκ τοῦ Ὀρβήλου ἢ ἐκ τοῦ Αἴμου. (Μ. Δήμιτσα, Ἀρχαία Γεωγραφία τῆς Μακεδονίας, Μέρος πρῶτον, χωρογραφία, σελ. 18 καὶ 167. Ἀντωνίου Μηλιαράκη, Καθορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ ὄρους Παπικίου, ἐν τῇ Θρακικῇ Ἐπετηρίδι, 1897. σελ. 73 καὶ ἐξῆς).

τὴν πεδιάδα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως. Δεχόμενος δὲ τὰ ὕδατα πολλῶν μικρῶν καὶ μεγάλων παραποτάμων, μετὰ ῥοὴν 490 περίπου χιλιομέτρων, ἐκβάλλει εἰς τὸν ὁμώνυμον τῆς Αἴνου κόλπον διὰ δύο κυρίως στομίων ¹⁾, μεταξὺ τῆς ἀρχαίας Σάλης ²⁾ καὶ τῆς Αἴνου, εἰς ἀνατολικὸν μῆκος 53⁰ καὶ βόρειον πλάτος 41⁰,30', κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ³⁾).

Ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους τῆς Θράκης, ἡ λεκάνη τοῦ “Εβρου δὲν εἶναι συνεχῆς, ἀλλὰ χωρίζεται διὰ τοῦ ὀρεινοῦ πυρῆνος τοῦ Ἀρίσβου ⁴⁾ εἰς τὴν Ἄνω καὶ Κάτω κοιλάδα. Τούτων ἐκάστη ἔχουσα τὸ κέντρον αὐτῆς, ἡ μὲν Ἄνω τὴν Φιλιππούπολιν, ἡ δὲ Κάτω τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐμφανίζονται ὡς ἄδενδρα πεδία νεωτάτων προσχώσεων, τῶν ὁποίων τὰ κράσπεδα καλύπτονται ὑπὸ τριτογενῶν στρωμάτων.

Τῆς Ἄνω κοιλάδος τὸ ἔδαφος ἀποτελεῖται, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ εὐφορωτάτου μελαγχρόου χώματος, ὁμοίου πρὸς τὸν τῶν πεδιάδων τῆς Οὐγγαρίας, τὸ δὲ τῆς Κάτω ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῶν στεππῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἀποτελεῖται, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ κροκαλῶν (χαλίκια τοῦ ποταμοῦ) καὶ ἄμμου. Εἰς πολλὰ ὅμως μέρη ἔχει εὐφορωτάτας γαίας, ὅπως καὶ ἡ Ἄνω κοιλάς. Ἐπὶ τῆς Ἄνω κοιλάδος τοῦ “Εβρου, συναντῶνται καὶ λόφοι ἐκ γρανίτου, συηνίτου καὶ γνευσίου. (Ὡς, ἡ Φιλιππούπολις π. χ. κεῖται ἐπὶ συηνιτικοῦ λόφου κατὰ 67 μέτρα ὑψηλότερον τῆς κοίτης τοῦ “Εβρου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια κεῖται 160 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Πλὴν τῶν ἄνω στρωμάτων συναντῶνται καὶ νέα ἡφαιστειογενῆ πρὸς τὰ νοτιο-ἀνατολικά, ἡωκαινικά δὲ κρητιδικὰ πρὸς τὰ ἀνατολικά.

Τὸ σχῆμα τῆς Ἄνω κοιλάδος εἶναι ἐλλειψοειδές, τοῦ ὁποίου ὁ

1) Στράβωνος, VII, 331, 52.

2) Ἀρχαία Θρακικὴ παραλία πόλις, κειμένη δυτικῶς τῆς Αἴνου. (Ἡροδότης, VII, 60).

3) Πτολεμαίου, Γεωγραφία, Γ', 11, 2.

4) Μεταξὺ τοῦ Ἀρίσβου ποταμοῦ (Τούντζα) καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Πύργου ὑπάρχουν πολλὰ πυρογενῆ στρώματα, τὰ ὁποῖα ἀποκλείσαντα τὸν ῥοὴν τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ διανοίξῃ ὁδὸν πρὸς νότον καὶ νὰ ἐκβάλλῃ εἰς τὸν “Εβρον. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν τῆς χώρας ταύτης ῥέουν κατὰ τρεῖς διευθύνσεις. Τὰ ὕδατα τοῦ Τιμόκ καὶ τοῦ Ἰσκερ χύνονται εἰς τὸν Δούναβιν, τοῦ Ἀρίσβου διὰ τοῦ “Εβρου εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος, καὶ ἄλλων μικρῶν ποταμῶν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ Ἀρίσβου, ὠνομάσθησαν τὰ πυρογενῆ ταῦτα πετρώματα: Ὀρεινὸς πυρὴν τοῦ Ἀρίσβου.

μέγας ἄξων καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς κοίτης τοῦ Ἑβρου, 160 μέτρα, κατὰ μέσον ὄρον, ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἡ Κάτω κοιλάς τοῦ Ἑβρου εἶναι μᾶλλον μονότονος καὶ ἐλάχιστα ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν πέριξ ὁρέων. Μόνον αἱ κοῖται τῶν παραποτάμων αὐτοῦ, καὶ τῶν διαφόρων ὀρμητικῶν χειμάρρων καθιστῶσιν αὐτὴν ἀνώμαλον. Τὸ σχῆμα τῆς Κάτω κοιλάδος εἶναι τριγωνικόν, τοῦ ὁποῖου πάλιν βάσις εἶναι ὁ Ἑβρος, καὶ εἰς ὕψος περὶ τὰ 80 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἄνω κοιλάς τοῦ Ἑβρου ἀποκλείεται πρὸς νότον ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν ὁρέων τῆς Ῥοδόπης διὰ τοῦτο εἶναι βατὴ μόνον κατὰ τὸ ἄνω καὶ κάτω πέρας αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἀμαξιτοὶ ὁδοί, καὶ αἱ σίδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἀκολουθοῦν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Τούναντίον ἐν τῇ Κάτω κοιλάδι, διὰ τοῦ ἐκ τοῦ Μικροῦ Αἵμου (ὄρη τῆς Στράντζας) κατερχομένου Ἀγριάνη, ἡ συγκοινωνία εἶναι εὐκολωτέρα μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ πηγαὶ τοῦ Ἑβρου κεῖνται ἄνωθεν τῆς μικρᾶς λεκάνης τοῦ Βάνια εἰς ὕψος 622 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, πρὸς δυσμὰς τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου τμήματος τῆς Ῥοδόπης. Μετὰ βραχὺν δὲ ροῦν, ὀρμητικώτατος χεῖμαρρος πλήρης κροκαλῶν κατέρχεται πρὸς τὴν πεδιάδα, 300 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, καὶ ῥέει ἀνατολικο-νοτιο-ἀνατολικῶς, ἀκολουθῶν τοὺς πρόποδας τῆς Ῥοδόπης, δεχόμενος τὰ ἄφθονα ὕδατα τῶν ἐκ βορρᾶ κατερχομένων παραποτάμων.

Μόνον πρὸς νότον τῆς Φιλιππουπόλεως ἀπομακρύνεται τῆς Ῥοδόπης, ἔχων τὴν δεξιὰ αὐτοῦ ὄχθην κεκαλυμμένην διὰ γονιμωτάτων προσχώσεων, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν τὴν χώραν εὐφορωτάτην, ἰδίως δὲ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ὀρύζης. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἑβρου καὶ ὑπὲρ τὴν Φιλιππούπολιν, ὅπου ἐκβάλλει ἡ Τοπολνίτσα, ἐξαπλοῦται μέχρι τοῦ ποταμοῦ λοφώδης χώρα (202 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὅπου κεῖται ἡ πόλις Τατάρ-Παζαρτζίκ (ἡ ἀρχαία Βήσσα-πάρα), ἄνωθεν τῆς ὁποίας παρὰ τὸ Σαράμπεϋ ἄρχεται ὁ ποταμὸς νὰ γίνεται πλωτὸς μέχρις Ἀδριανουπόλεως, ἐπικινδύνως ὅμως, διότι συνεχῶς μεταβάλλει κοίτην καὶ ὁ πυθμὴν του πληροῦται ἀμμωδῶν ταινιῶν.

Κάτωθεν τῆς Φιλιππουπόλεως, καὶ εἰς ἀπόστασιν 24 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Παπασλῆ, αἱ ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ καθίστανται βραχῶδεις. Ἀπὸ δὲ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ κάτω μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐπὶ μήκους 123 χιλιομέτρων, ἡ κλίσις τοῦ εἶναι 0,25, ἀνὰ πᾶν χιλιόμετρον,

άρκετὰ πλωτὸς ἐπιτρέπων τὸν πλοῦν μικρῶν πλοιαρίων ¹⁾).

Ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἡ κοιλάς εὐρύνεται σημαντικῶς, καὶ καθίσταται ἐλώδης μέχρις ἀποστάσεως 37 χιλιομέτρων, ὅπου πάλιν στενοῦται παρὰ τὸ Ἀρναούτ-κιοϊ (νῦν Καλονέρι), καὶ λαμβάνει διεύθυνσιν νοτιο δυτικήν. Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἀγριάνη ποταμοῦ εἰς τὸν Ἑβρον μετὰ Τυχίου (πρῶην Μπιντικλῆ) καὶ τῶν Ὑψάλων (τῶν ἀρχαίων Κυψέλων), ἄρχεται τὸ Δέλτα τοῦ ποταμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπλήρωσε κόλπον βαθέως εἰσχωροῦντα εἰς τὴν ξηράν, καὶ τοῦ ὁποῖου λείψανον εἶναι ἡ ἰχθυοβριθὴς ἀβαθὴς λίμνη Στεντορίς (νῦν Γιάλα), παρὰ τὴν ἀριστεράν ὄχθην τοῦ Ἑβρου. 10 χιλιομέτρα περίπου μακρὰν τῆς θαλάσσης ¹⁾). Τὸ Δέλτα τοῦτο τοῦ ποταμοῦ ἐσχημάτισεν ἐπίσης καὶ

1) Ὁ Ἑβρος ἦτο πλωτὸς κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ μεταγενεστέρους χρόνους, δι’ αὐτοῦ δὲ συνεκοινῶνει ἡ Φιλιππούπολις καὶ Ἀδριανούπολις μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῶν Αἴνου. Τοῦτο, ἄλλως τε, μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ τύπου νομισμάτων τινῶν τῆς Φιλιππουπόλεως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὰ ὁποῖα φέρουν ὡς σύμβολον πλοῖον μετ’ ἀνδρὸς ἢ πρῶραν πλοίου. (Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου, Περὶ Φιλιππουπόλεως, ἐν τῷ Περιοδικῷ «Θρακικά», 1928, σελ. 337).

Μέχρι δὲ καὶ πρὸ ὀλίγων ἀκόμῃ ἐτῶν, ἀρκετὰ ἱστιοφόρα ἀνέπλεον μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως, μεταφέροντα διάφορα ἐμπορεύματα. Ἀλλ’ ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως (πρῶην Δεδεαγάτς)-Ἀδριανουπόλεως, ἔπαυσεν ἡ ποταμοπλοΐα, καὶ ἡ πολυτάραχος ἀγορά: Λιμούν-Ισκελεσῆ τῆς Ἀδριανουπόλεως τελείως ἐνεκρώθη.

1) Οἱ παλαιότεροι τῶν κατοίκων τῆς Αἴνου ἐνθυμοῦνται ὅτι τὰ πλοῖα προσωρμίζοντο παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν φρούριον τῆς πόλεως παρὰ τὴν θέσιν «Τσουκαλαριά», ὅπου σώζονται ἀκόμῃ καὶ σήμερον οἱ κρίκοι εἰς τοὺς ὁποίους προσέδενον αὐτά. Ἐπίσης καὶ παρὰ τὸ Κουροῦ-Τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως.

Κατὰ τὸν Βιργίλιον, ἡ Αἶνος ἦτο παραλία πόλις, κτισθεῖσα εἰς τὸ βάθος ἑνὸς κόλπου, ὅτε ὁ Αἰνείας φεύγων ἐκ Τροίας ἠναγκάσθη νὰ προσορμισθῇ εἰς τὰ Θρακικὰ παράλια, (Αἰνιάδος, III, 16—18), ἐνῶ σήμερον ἡ πόλις ἀπέχει ἡμίσειαν καὶ πλέον ὥραν ἀπὸ τῆς παραλίας.

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων, ἡ θάλασσα ἔφθανε μέχρι τοῦ κεντρικοῦ φρουρίου, κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ Παχυμέρη, ὅστις διηγούμενος τὰ τῆς πολιορκίας τῆς Αἴνου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ 1265, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐκεῖ φρουρουμένου ἐκπτώτου Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Ἀζατίνου, ἀναφέρει ὅτι τὴν μεθεπομένην τῆς συνθηκολογίας μετὰ τῶν πολιορκητῶν, ἀνεφάνησαν τὰ βασιλικά πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐντὸς ὀλίγου «ἐνώρμουν πρὸς τοῖς λιμέσιν». (Βιβλ. III, 27). Πλειότερα βλέπε: Ἀχ. Θ. Σαμοθράκη, ὁ Σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου Ἀζατῖνος καὶ ἡ πολιορκία τῆς Αἴνου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων 1265, εἰς τό: Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, τόμ. Β’, 1935—36, σελ. 47 καὶ ἐξῆς,

Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς (τόμ. Β’) ἀναφέρει ὅτι ἡ Βῆρα (νῦν Φέρραι), κατὰ τὸ 1312 ἐχρησίμευεν ὡς σταθμὸς τοῦ Βυζαντινοῦ ναυτικοῦ. «Ἐλθὼν δὲ εἰς Βῆραν, ἔνθα αὐτῷ ὥρμίζοντο αἱ νῆες κατὰ τὸν Ἑβρον ποταμόν....» (Βλέπε ἡμετέ-

τὴν περίφημον νησίδα τοῦ Γκιαοῦρ-Ἀδᾶ, περὶ τῆς ὁποίας τόσος ἐγένετο πάταγος κατὰ τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων (Συνθήκη τῆς Λωζάννης), καὶ ἡ ὁποία τέλος ἐπεδικάσθη τῷ 1926 εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οὕτω διὰ τῶν συχνῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ, ἡ πάλαι ποτὲ ἀνθηροτάτη καὶ ἐμπορικωτάτη Αἶνος κατέστη νοσώδης καὶ ἐστία ἐλωδῶν πυρετῶν. Τοσαύτη δὲ εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἔκτασις τῶν παρατηρουμένων τούτων προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ, ὥστε κατὰ τοὺς γεωλόγους, ἐπειδὴ ἡ μεταξὺ τῆς Αἶνου καὶ Σαμοθράκης θάλασσα δὲν ἔχει σημαντικὸν βάθος, ἡμέραν τινὰ ἡ Αἶνος θὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς Σαμοθράκης διὰ τῆς συσσωρεύσεως παντοειδοῦς ὕλης, τὴν ὁποίαν διαρκῶς παρασύρει ὁ Ἐβρος εἰς τὴν θάλασσαν ¹⁾).

Κυριώτεροι τῶν παραποτάμων τοῦ Ἐβρου εἶναι: ὁ Τόνσος, ὁ Ἄρδσς, ὁ Ἐργίνης καὶ ἄλλοι μικρότεροι, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν ὁμιλήσει κατωτέρω.

ΑΡΤΙΣΚΟΣ

Ὁ Ἀρτισκὸς ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τῶν μυθικῶν ἤδη χρόνων. Μεταξὺ τῶν μεγάλων ποταμῶν τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἐγέννησεν ὁ ὠκεανὸς ἐκ Τηθύος, ὁ Ἡσίοδος ἀναφέρει καὶ τὸν Ἀρτισκόν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει Ἀρτησκον.

«Εὐνόν τε Ἀρτησκον θεῖον Σκάμανδρον» ²⁾).

Κατὰ τὸν Κάρολον Σίττλ ³⁾), ὁ Ἀρτησκος, πολὺ πιθανόν, εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν νὰ περιελάμβανε καὶ αὐτὸν τὸν Ἐβρον.

Ἀναφέρων ὁ Ἡρόδοτος τὸν Ἀρτισκόν, λέγει τὰ ἐξῆς περὶ αὐτοῦ: «Δαρεῖος δὲ ἐντεῦθεν (δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Τεάρου ποταμοῦ), ἀπίκετο ἐς ἄλλον ποταμόν, τοῦ ὄνομα Ἀρτισκός ἐστι, ὃς δι' Ὀδρυσέων ⁴⁾

ραν πραγματείαν: Περί τῆς Θρακικῆς πόλεως Βήρας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ Μονῆς τῆς Κοσμοκρατείας, ἐν τῇ Θρακικῇ Στοᾷ τοῦ 1932, σελ. 87 καὶ ἐξῆς).

1) Κωνσταντίνου Μητσοπούλου, Φυσικὴ Γεωγραφία τῆς Θράκης, ἐν τῇ Θρακικῇ Ἐπετηρίδι, 1897, σελ. 258 καὶ ἐξῆς.

2) Ἡσιόδου, Θεογονία, 345.

3) Κ. Σίττλ, Ἐκδοσις Ἡσιόδου, σελ. 118.

4) Οἱ Ὀδρύσαι ἦσαν ἰσχυρότατος καὶ πολεμικώτατος τῶν λαῶν τῆς Θράκης, κατοικῶν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (ΙΥ, 92), ἐκατέρωθεν τοῦ Ἀρτισκοῦ ποταμοῦ. Πρῶτος αὐτῶν βασιλεὺς καὶ ἰδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν, ἦτο ὁ Τήρης περὶ τὰ 480 π. Χ. πατὴρ τοῦ Σιτάλκου. Ἐπὶ τοῦ Σιτάλκου, τὸ βασι-

ρέει. Ἐπὶ τοῦτον δὲ τὸν ποταμὸν ἀπικόμενος ἐποίησε τοιόνδε: Ἀποδέξας χωρίον τῇ στρατιῇ ἐκέλευσε πάντα ἄνδρα λίθον ἓνα παρεξίοντα τιθέναι ἐς τὸ ἀποδεδεγμένον τοῦτο χωρίον, ὥς δὲ τοῦτο ἡ στρατιὴ ἐπετέλεσε, ἐνταῦθα κολωνοὺς μεγάλους τῶν λίθων καταλιπών, ἀπήλαυνε τὴν στρατιήν»¹⁾).

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας, μανθάνομεν ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὀδρυσῶν, ἀνατολικῶς τοῦ Ἐβρου καὶ μεταξὺ τοῦ Τεάρου καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως (Οὐσκουδάμας τότε), ὑπῆρχε ποταμὸς γνωστὸς ὑπὸ τὸ Θρακικὸν ὄνομα Ἀρτισκός. Ἀλλ’ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Θράκης. ὑπάρχουν πολλοὶ ποταμοὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Ἐβρον ποταμὸν. Ποῖος λοιπὸν ἐκ τούτων εἶναι ὁ ἀντικαταστήσας τὸν Ἀρτισκόν; Περὶ τούτου μεγάλη διαφωνία καὶ σύγχυσις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν νεωτέρων.

Κατὰ τὸν διάσημον γερμανὸν ἱστορικὸν Spruner, Ἀρτισκός εἶναι ὁ ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Αἴμου πηγάζων καὶ διὰ τῆς πολίχνης Κουλελῆ (νῦν Πύθιον) διερχόμενον Τεκέ-ντερές, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀγριάνην παρὰ τὸ Παυλίκιοϊ.

Κατ’ ἄλλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Gatterer καὶ ὁ πολὺς Κεῖπερτ, θεωροῦν ὡς Ἀρτισκὸν τὸν ἐκ τῆς Ῥοδόπης πηγάζοντα Ἄρδαν καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Ἐβρον παρὰ τὰ Μαράσια τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἄλλοι πάλιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀοίδιμος Σκορδέλης, θέλοντες νὰ συμφωνήσουν μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενα, καθ’ ἃ ὁ Ἀρτισκός «δι’ Ὀδρυσέων ῥέει», θεωροῦν ὡς Ἀρτισκὸν τὸν Τόνσον, δηλαδὴ τὸν σημερινὸν Τούντζαν. «Ἡ νῦν Τούντζα, λέγει ὁ Σκορδέλης, πηγάζει ἐκ τῆς δυτικωτέρας Θράκης, οὐ μακρὰν τῆς πόλεως Καλοφέρι, ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Αἴμου, φέρουσα ἐκεῖ τὸ

λειον τῶν Ὀδρυσῶν ἐπεξετείνετο ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων μέχρι τοῦ Δουνάβεως, καὶ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου. (Θουκυδίδου, Β, 97). Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἄλλοτε ἡ Οὐσκουδάμα (Ἀδριανούπολις), ἄλλοτε τὰ Κύψελα (Ψαλα) καὶ ἄλλοτε ἡ Βιζύη, μέχρι τοῦ 341 π. Χ. ὁπότε ἐκδιωχθέντος τοῦ βασιλέως αὐτῶν Κερσοβλέπτου καὶ καταφυγόντος εἰς τὰς Ἀθήνας, κατελύθη τὸ βασιλεῖον τῶν Ὀδρυσῶν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Μάκεδόνης, ὅστις ἐξελλήνισε τὴν χώραν, κτίσας τὴν ὁμώνυμον αὐτοῦ πόλιν Φιλιππόπολιν.

Κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 331. 43). Ὀδρύσας ἐκάλουν τὴν μεγάλην Θρακικὴν φυλὴν, ἡ ὁποία κατῴκει τὴν ἀπὸ τοῦ Ἐβρου καὶ τῆς πόλεως τῶν Κυψέλων χώραν, μέχρι τῆς ἀρχαίας Ὀδησσοῦ (νῦν Βάρνας), τῶν ὁποίων βασιλεῖς ὑπῆρξαν: ὁ Ἀμάδοκος, ὁ Κερσοβλέπτης, ὁ Βηρισάδης, ὁ Σεύθης καὶ ὁ Κότυς.

1) Ἡροδότου, IV, 92.

ὄνομα: Ῥάσκα. Ῥέει δέ, κατ' ἀρχὰς πρὸς ἀνατολὰς πλησιέστατα τοῦ Αἴμου, εἴτα δὲ περὶ τὴν Ὑάμπολιν καμiptoμένη, τρέπεται πρὸς νότον καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸν Ἑβρον παρὰ τῇ Ἀδριανουπόλει. Πάντως λοιπὸν οὗτος εἶναι ὁ τοῦ Ἡροδότου Ἀρτισκός, «ὃς δι' Ὀδρυσέων ῥέει». Συμπληρῶν δὲ τὰ ἀνωτέρω, προσθέτει: «Ἀλλ' ἤδη ὁ Ζώσιμος ἀναφέρει ἀριστερόθεν ῥέοντα ποταμὸν καὶ εἰς τὸν Ἑβρον ἐμβάλλοντα, Τόνσον. Ἐκ τούτου δ' ἴσως ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ὁ ποταμὸς οὗτος ἔκπαλαι ἔφερε δύο ὀνόματα, ἴσως κατὰ τὰ δύο τμήματα τοῦ ῥοῦ αὐτοῦ, καὶ ἴσως μάλιστα τὸ βορειότερον Ἀρτισκός (Ῥάσκα), τὸ δὲ νοτιο-ἀνατολικὸν Τόνσος (Τούντζα) ¹⁾.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, δὲν εἶναι δυνατόν ἢ νῦν Ἄρδα νὰ εἶναι ὁ Ἀρτισκός τῶν ἀρχαίων, καθ' ὅσον ὁ ῥοῦς αὐτοῦ εὐρίσκεται ἔξω τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν καὶ πέραν τοῦ Ἑβρου, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος.

Ἀλλὰ ποίαν λοιπὸν τῶν γνώμων τούτων νὰ παραδεχθῶμεν;

Ἡ γνώμη, καθ' ἣν ὁ Ἀρτισκός τοῦ Ἡροδότου εἶναι ὁ νῦν Ἄρδας, πλὴν τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀνόματος, ἢ ὁποία πολλοὺς παρεπλάνησε, οὐδὲν ἄλλο ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς ¹⁾. Μάλιστα, μετὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ Mannert ²⁾, δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε κἂν λόγος νὰ γίνῃ περὶ αὐτῆς.

Κατὰ τὸν ἀοίδιμον Γεώργιον Λαμπουσιάδην, Ἐφορον τῶν ἀρχαιοτήτων Θράκης ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς, ἐν Ἀδριανουπόλει, τὸν ποταμὸν τοῦτον τοῦ Ἡροδότου ἀντικατέστησεν ὁ ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Αἴμου πηγάζων καὶ διὰ τῆς κωμοπόλεως Μπαμπᾶ-Εσκή (τῆς ἀρχαίας Βουρτουδιζοῦ) διερχόμενος Μπουγιούκ-Δερές, ὅστις συμφωνεῖ μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενα Φέρει δὲ τὰ ἐξῆς πειστικὰ ἐπιχειρήματα.

1) Βλασίου Σκορδέλη, Θρακικαὶ μελέται, σελ. 28 καὶ ἐξῆς.

2) Ὁ πατριάρχης Κύριλλος, πρῶην Ἀδριανουπόλεως, παραδέχεται τὸν Ἀρτισκὸν ὡς τὴν σημερινὴν Ἄρδαν ἢ Ἄρταν, προσθέτων ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτοῦ εἶναι ἐλαφρὸν καὶ ὑγιεινὸν καὶ περιέχει, ὡς λέγουσι, καὶ ψήγματα χρυσοῦ. (Περιγραφή Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ τῆς Θράκης μερῶν, σελ. 73, ἐπισυναφθεῖσα εἰς τὴν: Ἱστορικὴν περιγραφὴν τοῦ ἐν Βιέννῃ προεκδοθέντος χωρογραφικοῦ πίνακος τῆς μεγάλης Ἀρχισατραπείας τοῦ Ἰκονίου, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσαν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Τυπογραφείῳ ἐν ἔτει 1815)

Τὴν γνώμην ταύτην ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἀκολουθήσει ἐν τινι περὶ Ἑβρου πραγματείᾳ ἡμῶν δημοσιευθεῖση ἐν τῇ Ἐφημερίδι «Κωνσταντινούπολις» (7 Φεβρουαρίου 1900), καὶ τῇ ὁμωνύμῳ ἐν Φιλιππουπόλει ἐκδιδομένῃ ἐφημερίδι (10 Φεβρουαρίου 1900). Ἀλλὰ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν Θρακικῶν Μελετῶν τοῦ Γεωργίου Λαμπουσιάδου (Τόμ. Α'. 1911, σελ. 75-83), ἀσπαζόμεθα τὴν γνώμην αὐτοῦ, καθ' ἣν ὁ Ἀρτισκός τοῦ Ἡροδότου, εἶναι ὁ Μπουγιούκ-Δερές, ἐκεῖ δὲ παραπέμπομεν τὸν βουλούμενον πλεῖότερα.

Ἐάν ἔχωμεν ἐνώπιόν μας λεπτομερῇ καὶ ὑπὸ μεγάλην κλίμακα χάρτην τῆς Θράκης, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὁ Δαρεῖος κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του (513 π.Χ.) κεῖται μᾶλλον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ καὶ παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, παρὰ ἐν τῇ Κεντρικῇ Θράκῃ.

Ἀπερχόμενος ὁ Δαρεῖος τοῦ Τέαρου δὲν εἶχε κανένα λόγον νὰ προτιμήσῃ τὴν διὰ τῆς Κεντρικῆς Θράκης ὁδοιπορίαν, δηλαδὴ διὰ μέσου Ἀδριανουπόλεως. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἤθελεν ὑποβληθῇ εἰς ἀνωφελεῖς κόπους, ματαίως δὲ ἤθελε ταλαιπωρήσῃ τὴν πολυάριθμον στρατιάν του. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις δὲν ἐλησμόνησε νὰ μνημονεύσῃ τὸν Τέaron, Κοντάδεσδον, Ἀρτισκὸν καὶ ἄλλους μικροτέρους παραποτάμους, δὲν θὰ ἐλησμόνει νὰ ἀναφέρῃ καὶ τοὺς μεγαλειτέρους ποταμοὺς τῆς Θράκης Τόνσον καὶ Ἐβρον, τοὺς ὁποίους, κατ’ ἀνάγκην, ὁ Δαρεῖος θὰ συνήντα εἰς τὸν δρόμον του.

Ἀντὶ λοιπὸν τῆς διὰ τῆς Κεντρικῆς Θράκης ὁδοιπορίας, ἐπρότιμῃσε τὴν διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, μὴ ἀπομακρυνόμενος τοῦ Εὐξείνου, ὅπου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, προσῆλθον αὐτῷ «οἱ τὴν Σαλμηδυσσὸν ἔχοντες Θρηῖκες καὶ ὑπὲρ Ἀπολλωνίης τε καὶ Μεσημβρίας πόλιος οἰκημένοι, καλεόμενοι δὲ Σκυρμιάδαι καὶ Νιψαῖοι ἀμαχητὶ σφέας αὐτοὺς παρέδωσαν Δαρείῳ»¹.

Ἐξ ἄλλου καὶ μέχρι σήμερον παρὰ τὸν Μπουγιούκ-Δερέν, σώζονται ἐννέα κολωνοί²) (tumuli), οἱ ὅποιοι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, νὰ ᾔσαν οἱ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευόμενοι καὶ ἀποτελεσθέντες ἐκ τῶν λίθων τοὺς ὁποίους ἔρριψαν ἐντολῇ τοῦ Δαρείου οἱ στρατιῶται του εἰς ἀνάμνησιν τῆς διαβάσεώς του τῷ 515 π. Χ. κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας ἐκστρατείαν του.

1) Ἡροδότου, IV, 93.

2) Πρὸς βορρᾶν τῆς κωμοπόλεως Μπαμπά-Ἐσκῇ, καὶ δύο ὥρας περίπου μακρὰν, σώζονται οἱ κολωνοὶ οὗτοι, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ χωρίον τι ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν καλούμενον τουρκιστί: Ντοκουζ-γιούκ. (Μελισσηνοῦ Χριστοδούλου, Περιγραφή Ἱστορικογεωγραφικὴ τῆς Ἐπαρχίας Σαράντα-Ἐκκλησιῶν, σελ. 48),

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (V, 8), οἱ τύμβοι οὗτοι (tumuli), κοινῶς «τοῖμπες» ἐχρησίμευσαν ὡς τάφοι τῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων τῆς Θράκης. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ἡροδότου ἐπεβεβαίωσαν διάφοροι τῶν τύμβων τούτων ἀνασκαφαί, αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς φῶς, σκελετοὺς, διάφορα ὅπλα, κτερίσματα, σκεύη κτλ. τοιοῦτοι τύμβοι ἀπαντοῦν καθ’ ὅλην τὴν Θράκην, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν βόρειον. ροὺν τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ. Ἀνατολικῶς τῆς Ἀρκαδιουπόλεως, σώζονται τέσσαρες τύμβοι. Παρὰ τὴν Βιζύην, τὴν πρωτεύουσάν τῶν Ἀστών ὑπάρχουν 32. Περὶ τὴν Φιλιππούπολιν καθὼς ἀναφέρει ὁ Σκορδέλης, ἀριθμοῦνται περὶ τοὺς 100. Κατὰ δὲ τὸν G. Seure, οἱ τύμβοι τῆς Θράκης ἀνέρχονται εἰς 10.000 περίπου. (G. Seure, Exploration des Quelques tel's de la Thrace, in Bulletin de Correspondance Hellénique, 1906, σελ. 359 καὶ ἐξῆς).

Ἀλλὰ τότε τίθεται τὸ ἐρώτημα: Πῶς λοιπὸν ὠνομάζετο ὁ ποταμός ὁ ὁποῖος φέρει σήμερον τὸ ὄνομα ᾿Αρδας;

Ὁ ᾿Αππιανός¹⁾, ἀναφέρει ποταμὸν τινα ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Ἔβρον ποταμὸν ὀνόματι ᾿Αρπησσόν. Τὸν ποταμὸν τοῦτον πολλοὶ παρεδέχθησαν ὡς τὸν σημερινὸν ᾿Αρδαν, πλανηθέντες ἐκ τῆς ὀνομασίας τὴν ὁποίαν δίδουν εἰς αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι: ᾿Αρπασοῦ. Ἐκ τῶν παλαιότερων γεωγράφων ὁ Νικόλαος Λωρέντης²⁾ ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του λέγει: «... δεχόμενος δὲ εἰς ἑαυτὸν (ὁ Ἔβρος) δεξιόθεν μὲν τὸν ᾿Αρτίσκον ἢ ᾿Αρδαν (᾿Αρπασοῦ) τανῦν λεγόμενον...» Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Κεῖπερτ καὶ ὁ Μέλχιγκ³⁾ παραδέχονται τὸν ᾿Αρδαν ὡς τὸν ᾿Αρπησσόν τοῦ ᾿Αππιανοῦ. Επίσης καὶ τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἑλευθερουδάκη⁴⁾ παραδέχεται τὴν γνώμην ταύτην.

Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ ᾿Αππιανοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ στρατεύματα τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου, κατὰ τὴν μάχην τῶν Φιλίππων 42 π. Χ. ἔφθασαν εἰς τὸν ᾿Αρπησσόν ποταμὸν τὴν τετάρτην ἡμέραν, δὲν ὑπελείπετο δὲ παρὰ μία ἡμέρα διὰ νὰ φθάσουν εἰς τοὺς Φιλίππους δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰ πράγματα καὶ ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως.

Πράγματι, ὑπάρχει κώμη τις, ᾿Αρπατζίκ⁵⁾ καλουμένη ἀπέχουσα μίαν ὥραν ἀπὸ τῶν Φιλίππων. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ Ἔβρος δεῖν νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ ποταμοῦ Νέστος. Καθ' ὅσον, ἀπὸ οἷονδῆποτε μέρος τοῦ Ἔβρου καὶ ἂν ἀναχωρήσῃ τις, ἡ ἀπόστασις εἶναι τοιαύτη, ὥστε διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τοὺς Φιλίππους, ἀπαιτεῖται ὁδοιπορία 6—8 ἡμερῶν.

Ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὀδηγούμεθα καὶ ἐκ τῆς πορείας τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Κασσίου καὶ Βρούτου. Οὗτοι διαβάντες τὸ Σέρρειον ἀκρωτήριον καὶ προχωρήσαντες διὰ τῆς σημερινῆς Κομοτινῆς, εἶχον ἀριστερὰ τὴν Μαρώνειαν. Ἐκεῖθεν, προελάσαντες,

1) ᾿Αππιανοῦ, IV, 103,

2) Νικολάου Λωρέντη, Νεωτάτη διδακτικὴ Γεωγραφία, Ἔκδοσις Βιέννης, 1838, Τόμ. Β'. σελ. 353.

3) Κεῖπερτ καὶ Μέλχιγκ, Γεωγραφικὸς χάρτης τῆς Νέας Ἑλλάδος, Ἔκδ. Ἑλευθερουδάκη, 1921.

4) Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἑλευθερουδάκη, ἐν λέξει ᾿Αρδα. Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα ἀναφέρει μόνον τὸν ᾿Αρπησσόν, χωρὶς νὰ ἐκφέρῃ γνώμην.

5) Σήμερον τὸ ᾿Αρπατζίκ, ἔχει 110 κατοίκους (1928) καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ Νομὸν Δράμας. Ἔχει δὲ μετονομασθῇ Στέρνα.

διήλθον τὴν χώραν τῶν Κικόνων ¹⁾ καὶ Βιστόνων ²⁾ μεταξὺ τῆς Βιστονίδος λίμνης καὶ τοῦ χωρίου Γλασί-κιοῦ (νῦν Ἰασμος). Κατόπιν διήλθον τὴν πρὸς νότον τῆς Ξανθείας (Ξάνθης) πεδιάδα, καὶ μετὰ ταῦτα διευθυνθέντες πρὸς Βορρᾶν διὰ τῶν δασωδῶν ὁρέων τοῦ Τσάλ-Ντάγ (Βουνὰ τῆς Ξάνθης, διακλάδωσις τῆς Ῥοδόπης), ἔφθασαν πρὸς τὸ ἑσπέρας τῆς τετάρτης ἡμέρας εἰς τὸν Ἀρπησσὸν ποταμόν.

«Τῇ τετάρτῃ δὲ ἐπὶ Ἀρπησσὸν ποταμόν ἦξιν, ἐκπίπτοντα εἰς τὸν Ἐβρον. . .»³⁾).

Ὁ Ἀρπησσὸς οὗτος, ἴσως ἦτο πόλισμά τι ἐξ οὗ καὶ ὁ παραπλεύρως αὐτοῦ διερχόμενος ῥύαξ (τότε ἴσως ποταμός) Ἀρπησσός, ἐξ οὗ κατὰ παραφθοράν τὸ Τουρκικὸν ὄνομα Ἀρπατζίκ, κείμενον 20 περίπου λεπτὰ εἰς κατάφυτον καὶ γραφικωτάτην θέσιν, ὅπισθεν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τῷ κατερχομένῳ τὸν Νέστον ποταμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκβάλλει ⁴⁾).

Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν ἀρχαίων κειμένων, δὲν δυνάμεθα νὰ διαφωτισθῶμεν περὶ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ Ἀρδα, κατ' ἀνάγκην παραδεχόμεθα αὐτό, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνάμεθα καὶ νὰ δικαιολογήσωμεν αὐτό.

ΤΟΝΣΟΣ

Καὶ περὶ τοῦ Τόνσου, κοινῶς Τούντζα, ὑπάρχουν πολλαὶ καὶ διάφοροι γνώμαι.

Ὁ Στράβων ἀποκαλεῖ αὐτὸν Ἀρισβον, διαρρέοντα παρὰ τὴν χώραν τῶν Κεβρηνίων Θρακῶν ⁵⁾. Ὁ δὲ De l' Ile ⁶⁾ ὅστις συναθροίσας ὅ,τι εὔρε διεσπαρμένον περὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, διέγραψε τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος, ἀποκαλεῖ αὐτὸν Τόνσον ἢ Βοῦργον.

1, Οἱ Κίκονες κατῴκουν παρὰ τὸν Ἐβρον ποταμόν καὶ τὴν Θρακικὴν παραλίαν παρὰ τὴν πόλιν Στρώμην, κειμένην ἀνατολικῶς τῆς Μαρωνείας. (Ἡροδότου, VII, 59).

2) Οἱ Βιστονες κατῴκουν παρὰ τὴν Βιστονίδα λίμνην (νῦν Μπουροῦ) μεταξὺ Ἀβδήρων καὶ Στρώμης. (Ἡροδότου, VII, 90).

3) Ἀππιανοῦ, IV, 103.

4) Σταύρου Μερτζίδου, Οἱ Φίλιπποι, σελ. 155—157.

5) Στράβωνος, XIII, 590.— «Ἔστι δὲ καὶ ποταμός Ἀρισβος ἐν Θράκῃ, ὥσπερ εἴρηται καὶ τούτου πλησίον οἱ Κεβρήνιοι Θραῖκες . . . ἐμβάλλων εἰς τὸν Ἐβρον».

6) Λεξικὸν Sabbatier, ἐν λέξει Ἐβρος, Ἐπίσης καὶ ὁ D' Anville εἰς τοὺς χάρτας αὐτοῦ διέγραψε τὸν ῥοῦν τοῦ Ἐβρου, ὅπως καὶ ὁ De l' Ile.—(Αὐτόθι).

Ὁ Ἀρποκρατίων ¹⁾, ὀνομάζει αὐτὸν Τάξον, παρὰ τὸν ὁποῖον ἔκειτο ἡ ἀρχαία Θρακικὴ πόλις Καλύβη (ἡ σημερινὴ Ἰάμπολις). Ὁ Αὐγουστιαῖος Πίναξ, ὀνομάζει αὐτὸν Τοντὺς, ὁ δὲ Ζώσιμος, ²⁾ Τῶνον.

Κατὰ τὸν Μελέτιον ³⁾ καλεῖται Τάξος ἢ Ταίναρος, πηγάζων ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Αἴμου καὶ ἐκβάλλων ὀλίγον κατωτέρω τῆς Ἀδριανουπόλεως, καλεῖ δὲ αὐτὸν Τάξον. Ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ⁴⁾, πρῶην Ἀδριανουπόλεως, καλεῖ αὐτὸν ἐπίσης Τάξον. Ἐπίσης, καὶ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις ⁵⁾ Τάξον ἢ Ταίναρον, λαμβάνων τὰς πληροφορίας του παρὰ τοῦ Μελετίου.

Ὁ ἀρθρογράφος τοῦ Λεξικοῦ Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας ⁶⁾, ὀνομάζει αὐτὸν Τονδίαν (κοινῶς Τούντζαν), χωρὶς ν' ἀναφέρῃ πόθεν ἀρύεται τὸ ὄνομα τοῦτο ⁷⁾.

Ἐπίσης εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι πολλοὶ παραδέχονται τὸν Τόνσον, ὡς τὸν Ἀρτισκὸν τοῦ Ἡροδότου.

Ἀλλ' ὁ Ἀρισβος, νῦν Τούντζα, ἔκπαλαι ἐκαλεῖτο Τόνσος ἢ ὀρθότερον Τόνζος, ὄνομα καθαρῶς θρακικόν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς Ἀδριανουπόλεως. Εἷς τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀπεικονίζεται ὁ Τόνσος ἐξηπλωμένος πρὸ τῆς πόλεως, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν: ΤΟΝΖΟΣ ⁸⁾.

Τὸ ὄνομα Τόνζος, καθαρῶς Θρακικόν, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι καὶ τόσο σπάνιον, ὅσον φαίνεται κατ' ἀρχάς. Ἐκ τινος Θρακικῆς ἐπιγραφῆς ⁹⁾, μανθάνομεν ὅτι ὑπῆρχε καὶ Τονζηῖς, κύριον ὄνομα γυναικός. Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ πόλις Τόνζος ¹⁰⁾, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς

1) Ἀρποκρατίωνος, Λεξικὸν τῶν 10 ῥητόρων, ἐν λέξει.

2) Ζώσιμου, 11, 22, 8.

3) Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ', σελ. 52.

4) Κυρίλλου Πατριάρχου, αὐτόθι, σελ. 67.

5) Εὐγενίου Βουλγάρεως, Γεωργικὰ τοῦ Βιργιλίου (Σχόλια, εἰς στίχον 463).

6) Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας, Σταύρου Βουτυρά, ἐν λέξει Τουρκία, σελ. 244. Ἀλλαχοῦ δὲ (σελ. 308) ὀνομάζει αὐτόν, Ἰάξον. Πολὺ πιθανὸν νὰ πρόκειται περὶ τυπογραφικοῦ λάθους.

7) Ὁ Lewenklaui, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Χάμμερ (Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (Τόμ. Α' σελ. 237 ἐν ὑποσημειώσει) εἰς τὰς Πανδέκτας αὐτοῦ (κεφ. 30), παράγει τὸν Ταίναρον ἐκ τοῦ Τεάρου, καὶ θεωρεῖ αὐτόν ὡς τὸν Τούντζαν.

8) Head-Σβορώνου, Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, Τόμ. Α', σελ. 360. Τοιοῦτο νόμισμα, κάλλιστα διατηρηθὲν, ἀναφέρει ὁ Λαμπουσιάδης, ὑπῆρχεν εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὸ ὁποῖον μετὰ τῶν ἄλλων κειμηλίων ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός, κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τῆς 19ης Αὐγούστου 1905. (Θρακικαὶ Μελέται, τόμ. Α', σελ. 78).

9) Albert Dumont, Melanges d' Archéologie et d' Epigraphie, σελ. 568.

10) Πτολεμαίου, Γεωγραφία, III, 11, 7.

Θράκης, πολὺ πιθανὸν παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν, καὶ πόλις Τόνζου ¹⁾, ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μεταξὺ Ἀπολλωνίας καὶ Περοντικοῦ (νῦν Βασιλικὸν) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀστῶν.

ΕΡΓΙΝΗΣ

Ὁ Ἐργίνης πηγάζων ἐκ τοῦ Μικροῦ Αἵμου (Στράντζας) καὶ διαρρέων τὴν κοιλάδα τῆς Ἀδριανουπόλεως, μετὰ τινὰς ἐλιγμοὺς πρὸς δυσμὰς, βορρᾶν καὶ πάλιν πρὸς δυσμὰς, ἐκβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἑβρου, ἀπέντι τοῦ χωρίου Ταρσίου (Χαντζιᾶ) εἰς ἀπόστασιν μεταξὺ τοῦ Τυχίου (πρῶην Μπιντικλῆ) καὶ τῶν Ὑψάλων, 54 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἑβρου.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦτο γνωστὸς ὑπὸ τὸ Θρακικὸν αὐτοῦ ὄνομα Ἀγριάνης ²⁾. Ἀργότερον δὲ ἔλαβεν τὰ ὀνόματα: Ἐργίνος, Ῥηγινία, Ἐρίγων ³⁾ καὶ Ἐργίνης ⁴⁾, ἐξ οὗ καὶ τὸ Τουρκικὸν ὄνομα Ἐρκενε. Ὁ Ἀγριάνης οὗτος εἶναι ὁ ποταμὸς ἐκεῖνος παρὰ τὸν ῥοῦν τοῦ ὁποίου «ὁ Θρηϊκιος Βορέας ἀνερειψάμενος Κεκροπίηθεν Ἰλισσοῦ προπάροιθε χορῶ ἐνὶ δινέουσιν τὴν Ἐρεχθηΐδα Ὠρείθειαν λυγαίοις ἐδάμασε περὶ νεφέεσι καλύψας».

Ὁ Πλίνιος ⁵⁾ ἀναφέρων τὸν Ἐργίνον, λέγει ὅτι ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν. Τὴν ἀνακρίβειαν ταύτην τοῦ Πλινίου, δὲν δυνάμεθα νὰ καταλογίσωμεν εἰς βάρος αὐτοῦ, καθ' ὅσον ὀλίγον μετὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἐργίνου εἰς τὸν Ἑβρον, ἐκτείνεται ἕλος μέγα, εἰς τὸ ὁποῖον, εὐκόλως ἡδύνατο νὰ ἀπατηθῇ ὅτι ἐξέβαλλεν ὁ ποταμὸς, ὡς νὰ ἐχύνετο ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν θάλασσαν.

1) Πτολεμαίου, Γεωγραφία III, 11, 3. Πρβλ. Μελετίου, Γεωγραφία, Τόμ. Γ', σελ. 100. Ὁ Albert Dumont (αὐτόθι, σελ. 568), ἀναφέρει καὶ πόλιν Τόνζους ἐπὶ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, ἀλλ' ἄγνωστόν που κειμένην.

2) Πρβλ. Ἀγριᾶνες, λαὸς Θρακικὸς, κατοικῶν περὶ τὴν Ροδόπην. (Στράβωνος VII, 331, 37).

3) Στράβωνος, VII, 331, 49. «Ὁ νῦν ποταμὸς Ῥηγινία ἐν Θράκῃ καλούμενος, Ἐρίγων ἦν καλούμενος».

4) Ὁ Βυζαντινὸς συγγραφεὺς Θεοφύλακτος ὁ Σιμοκκάττας (7ος αἰὼν) τὸν Ἐργίνην ὀνομάζει: Ἐργινίαν «Ἀφικνεῖται (ὁ Κεμεντίολος) δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἐργινίαν, οὕτω καλούμενον ποταμὸν . . . ». Ἐνταῦθα παρὰ τὸν Ἐργινίαν ποταμὸν, ὑπέστησαν πανωλεθρίαν οἱ Ἀραβες ὑπὸ τοῦ Κομεντιόλου, στρατηγοῦ τοῦ Μαυρικίου τῷ 584 μ. Χ. καὶ ἐξεδιώχθησαν τῆς Θράκης. (Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι, 1858, σελ. 284).

5) Πλινίου Φυσικὴ Ἱστορία, IV, 18, 9.

Οἱ παραπόταμοι τοῦ Ἐργίνου ἀνέρχονται εἰς ἑκατὸν καὶ πλέον. Τὸ ρεῦμα αὐτοῦ, ἰδίᾳ δὲ ἐν καιρῷ χειμῶνος, εἶναι ὀρμητικώτατον, πλημμυρίζον τὴν ὑπαιθρον χώραν, διενεργουμένης τῆς συγκοινωνίας μετὰ τῶν πέριξ διὰ τῆς μεγάλης λιθοκτίστου γεφύρας, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασεν ὁ Σουλτᾶνος Μουράτ ὁ Β΄ τῷ 1427¹⁾

*
* *

Εἰς τὸν Ἀγριάνην ποταμόν, μεταξὺ ἄλλων παραποτάμων, χύνονται καὶ δύο ποταμίσκοι γνωστοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων: ὁ Κοντάδεσδος καὶ ὁ Τέαρος, ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου²⁾. Τοῦ Τέαρου μάλιστα τούτου ἐπαινεῖ τὰ ὕδατα, διηγούμενος τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους κατὰ τῶν Σκυθῶν τῷ 515 π. Χ.

«Ἀπικόμενος δὲ ἐπὶ Τέαρου ποταμοῦ τὰς πηγάς, ἐστρατοπέδευ-
» σατο, λέγει, ἡμέρας τρεῖς. Ὁ Τέαρος λέγεται ὑπὸ τῶν περιοίκων
» εἶναι ποταμὸς ἄριστος τὰ τε ἄλλα ἐς ἄκεσιν φέροντα καὶ δὴ καὶ
» ἀνδράσι καὶ ἵπποισι ψώρην ἀκέσασθαι. Εἰσὶ δὲ αὐτοῦ αἱ πηγαὶ
» δυῶν δέουσαι τεσσαράκοντα, ἐκ πέτρης τῆς αὐτῆς ρέουσαι. Καὶ αἱ
» μὲν αὐτέων εἰσὶ ψυχραὶ, αἱ δὲ θερμαί. Ὁδὸς δ' ἐπ' αὐτὰς ἔστι ἴσης
» ἐξ Ἡραίου τε πόλιος τῆς παρὰ Περὶνθῳ καὶ ἐξ Ἀπολλωνίης τῆς
» ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ δυῶν ἡμερῶν ἑκατέρῃ. Ἐκδιδοῖ δὲ ὁ Τέαρος ἐς
» τὸν Κοντάδεσδον ποταμόν, ὁ δὲ Κοντάδεσδος ἐς τὸν Ἀγριάνην, ὁ
» δὲ Ἀγριάνης ἐς τὸν Ἐβρον, ὁ δὲ ἐς τὴν θάλασσαν τὴν παρ' Αἴνῳ
» πόλιν».

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἡροδότου μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὸ βορειο-ἀνατολικὸν μέρος τῆς Θράκης, ὑπῆρχον δύο ποταμοί: ὁ Κοντόδεσδος καὶ ὁ Τέαρος, ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Ἀγριάνην ποταμόν. Ὅτι ὁ Τέαρος εἶχε 38 πηγὰς πηγαζούσας ἐκ τῆς αὐτῆς πέτρας, τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν ἦσαν θερμαί, ἄλλαι δὲ ψυχραὶ, κατάλληλοι διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ψώρας, ἀνθρώπων καὶ ἵππων. Καὶ ὅτι ἀπεῖχον ἀπὸ τῆς Ἀπολλωνίας (νῦν Σωζουπόλεως) καὶ τῆς παρὰ τὴν Περὶνθον πόλεως Ἡραίου δύο ἡμέρας περίπου.

1) Τὴν περίφημον ταύτην γέφυραν κατεσκεύασε Μουράτ ὁ Β΄. ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰσάκ-βέη, δικικητοῦ τῶν συνόρων τῆς Σερβίας. Φέρει δὲ 173 τόξα καὶ θεωρεῖται ὡς ἐν τῶν καλλιτέρων μνημείων, τὰ ὁποῖα ἀνήγειρεν οὗτος (Χάμμερ, Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Γαλλικὴ μετάφρασις, Τόμ. Β΄. σελ. 263.

2) Ἡροδότου, IV, 89—90.

Τόσον δὲ ηὐχαριστήθη ὁ Δαρεῖος ἐκ τῆς παρὰ τὸν Τέαρον διαμονῆς του, ὥστε καὶ στήλην μαρμαρίνην ἔστησε μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς:

«Τεάρου ποταμοῦ κεφαλαὶ ὕδωρ ἄριστόν τε καὶ κάλλιστον πα-
» ρέχονται πάντων ποταμῶν καὶ ἐπ' αὐτὰς ἀπίκετο ἐλαύνων ἐπὶ Σκύ-
» θας στρατόν, ἀνὴρ ἄριστός τε καὶ κάλλιστος πάντων ἀνθρώπων,
» Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπους Περσέων τε καὶ πάσης Ἡπείρου βασιλεύς».

Ἐγκώμιον τῶν ἀρετῶν τῶν ὑδάτων τοῦ Τεάρου ποταμοῦ, πλέκει καὶ ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα ἀκμάσας Τοῦρκος γεωγράφος Χατζῆ Κάλφας.

Ἄλλ' ἐκ τῶν ὑπερεκατὸν παραποτάμων τοῦ Ἀγριάνη ποταμοῦ, ποῖος εἶναι ὁ Κοντάδεσδος καὶ ποῖος ὁ Τέαρος;

Κατὰ τὸν ἀοίδιμον Χρ. Σαμαρτζίδην ¹⁾, αἱ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον «δυὼν δέουσαι τεσσαράκοντα πηγαὶ τοῦ Τεάρου, αἱ ὁποῖαι ἀπεῖχον ἐξ ἴσου ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν Πέρινθον Ἡραίου, καὶ τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ Ἀπολλωνίας (Σωζουπόλεως), ἔκειντο περὶ τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, καὶ ὅτι ἔνεκα γεωλογικῶν λόγων ἐξέλιπον αὗται συνεπαγαγοῦσαι καὶ τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ Τεάρου καὶ Κονταδέσδου, καὶ ὅτι αἱ πηγαὶ αὗται μετεβλήθησαν εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων αἱ λαματικαὶ πηγαὶ μετεβάλλοντο εἰς ἀγιάσματα καὶ ἐκκλησίδια.

Κατ' ἄλλην γνώμην ²⁾, ἀνασκευάζουσιν τὴν ἀνωτέρω, ὁ Τέαρος καὶ ὁ Κοντάδεσδος εἶναι οἱ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Μπουνάρ-Χισάρ καὶ Γέννας σχηματιζόμενοι, οἱ ὁποῖοι ἐνούμενοι χύνονται εἰς τὸν Ἀγριάνην ποταμόν.

Κατὰ τὸν Μελισσηνὸν Χριστοδούλου ³⁾ παρίσταται ἀνάγκη μεγχειτέρων ἀποδείξεων πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν πηγῶν τοῦ Τεάρου. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν γνώμην του, αἱ πηγαὶ τοῦ Τεάρου πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν μᾶλλον εἰς τὰς πηγὰς τῆς Γέννας ⁴⁾, ἐκ τῶν ὁποίων 14 ὑπάρχουν σήμερον ἐντὸς τῆς κώμης, 2 δὲ εἰς δεκάλεπτον ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν. Ἐνισχύει δὲ τὴν γνώμην του ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πη-

1) Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως, ἀριθ. 6554, 26 Ἰουνίου 1891.

2) Κωνσταντινούπολις, Ἀριθ. 119 [1891].

3) Μελισσηνοῦ Χριστοδούλου, Ἡ Θράκη καὶ αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι, 1887, σελ. 136.

4) Ἡ Γέννα κεῖται Ν. Α. τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τέσσαρας ὥρας μακρὰν, τὸ δὲ Μπουνάρ-Χισάρ περίπου πέντε.

γῶν καὶ τῆς ἀφθονίας αὐτῶν, τὰ ὅποια εἶναι διπλάσια τῶν πηγῶν τοῦ Μπουνάρ-Χισάρ ¹⁾).

Κατὰ τὸν Σκορδέλην ²⁾ ὁ νῦν Τεκέ-δερέες εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Κοντάδεσδος, χωρὶς νὰ ἀναφέρει ποῖος εἶναι ὁ Τέαρος

Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας Χάμμερ ³⁾, ὁ Τέαρος ἢ Ταίναρος τῶν Βυζαντινῶν, πηγάζων ἐκ Μπουνάρ-Χισάρ καὶ σήμερον ἀκόμη φέρει τὸ ἀρχαῖον ὄνομα αὐτοῦ: Τέαρα-Σουί ἤτοι ὕδατα τοῦ Τεάρου.

Κατὰ τὸν Γ. Λαμπουσιάδην, ⁴⁾, συμφωνοῦντα μετὰ τοῦ ἀρθρογράφου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Χάμμερ, ὁ Τέαρος τοῦ Ἡεροδότου εἶναι ὁ ἐκ τῆς κωμοπόλεως Μπουνάρ-Χισάρ πηγάζων ποταμός, ὅπου καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουν ἄφθονοι πηγαὶ ψυχρῶν ὑδάτων, ἐξ οὗ καὶ ἡ κωμόπολις Πηγαὶ ἢ Φρούριον ἐκαλεῖτο ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Τὸ σημερινὸν Μπουνάρ-Χισάρ, προήλθε κατὰ μετάφρασιν.

Παράδεχομενοι ὡς Τέαρον τὸν ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Μπουνάρ-Χισάρ πηγάζοντα, κατὰ συνέπειαν Κοντάδεσδος ⁵⁾ εἶναι ὁ τὰ ὕδατα

1) Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς γνώμης του, ἀναφέρει ὅτι ὁ E. D. Clark (εἰς τὰς Ὀδοιπορικὰς αὐτοῦ σημειώσεις, Τόμ. IV, σελ. 547, Ἀπριλίου 6, 799) ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἐάν ἡ πόλις αὕτη (αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι) εἶναι τόσον πλησίον τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ὁ μικρὸς ποταμὸς πλησίον τοῦ ὁποίου κεῖται, λαμβάνει ἐναντίαν διεύθυνσιν, καὶ ἀφοῦ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Ἐβρου ἐκβάλλει εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος. Ἐν τῇ νέᾳ δὲ αὐτοῦ ὀνομασίᾳ τοῦ ποταμοῦ τούτου: Deara deré, διακρίνομεν τὸ ἀρχαῖον κλασσικὸν ὄνομα τοῦ ποταμοῦ . . . ».

2) Βλασίου Σκορδέλη, Θρακικαὶ Μελέττι, σελ. 136.

3) Χάμμερ, Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Γαλλικὴ μετάφρασις, Τόμ. Α' σελ. 234 ἐν ὑποσημείωσει. Ἀλλαχρῶ, ἐν Τόμῳ Β' σελ. 487, εἰς τὰς σημειώσεις, λέγει, ὅτι ὁ μὲν Τέαρος ὀνομάζεται Τεκέ-δερέ, ὁ δὲ Κοντάδεσδος Κουτσοκ-δερέ.

4) Γ. Λαμπουσιάδου αὐτόθι, σελ. 74.

5) Κατὰ τὸν Μελισσηνὸν Χριστοδοῦλου, παραδεχόμενον ὡς Τέαρον τὸν ἐκ τῆς Γέννας πηγάζοντα ποταμόν, κατὰ συνέπειαν ὁ Κοντάδεσδος εἶναι ὁ ποταμὸς Ποργιαλῆ-δερέ, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ Μικροῦ Αἵμου, κατὰ τὴν κωμόπολιν Σκεπαστόν, καὶ ρέων ἀνατολικῶς τοῦ Τεάρου ρέοντα ξηροπόταμον Μοναστήρ-δερέ, καὶ χύνεται ὀλίγον κατωτέρω εἰς τὸν Ἀγριάνην. (Μελ. Χριστοδοῦλου, αὐτόθι σελ. 136).

Ὅλας τὰς λεπτομερείας ταύτας ἀναφέρομεν διὰ νὰ ἀποδείξωμεν ὅχι σοφίαν ἢ πολυγνωσίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστήσωμεν γνωστὸν πόση διαφωνία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ γνωγράφων, καὶ πόσον δύσκολον εἶναι κατόπιν τοιοῦτου κυκεῶνος γνωμῶν νὰ ἐκλέξῃ τις τὴν ὀρθοτέραν,

Περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Τεάρου καὶ τῆς ἀναθηματικῆς στήλης τοῦ Δαρείου ἔγραψε πραγματείαν εἰδικὴν ὁ ἀσσυριολόγος καθηγητὴς ἐν Βερολίνῳ R. Unger

τούτου ὑποδεχόμενος Καραγάτς-δερέ, ὅστις διερχόμενος διὰ τοῦ Λουλέ-Μπουργκάζ (Ἀρκαδιουπόλεως) ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀγριάνην.

Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἀγριάνη ποταμοῦ εἰς Ἑβρον, ἄρχεται, ὅπως εἵπομεν ἄνωτέρω, τὸ Δέλτα τοῦ ποταμοῦ Ἑβρου, τὸ ὁποῖον ἐχώριζε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τοὺς Κίκονας ἀπὸ τῶν Ἀψινθίων, οἱ ὁποῖοι, ὡς φαίνεται δὲν ἦσαν καὶ τόσον καλοὶ γείτονες. Τούτου ἔνεκα ὁ Βιργίλιος ἀναφέρει ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Κικόνων, ὠργισμέναι διὰ τὴν πρὸς τὴν Εὐρυδίκην ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν τοῦ Ὀρφέως, τὸν κατασπάραξαν ρίψασαι τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸν Ἑβρον.

*
* *

Ἀπὸ πότε ἤρχισε νὰ ὀνομάζεται ὁ ποταμός Ἑβρος Μαρίτσα; Πρῶτος ἐξ ὧν, ἡμεῖς τούλάχιστον γνωρίζομεν, τὸ ὄνομα Μαρίτσα ἀναφέρει ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός, υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ γραφὲν τυπικὸν τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείρας ¹⁾, τὴν ὁποίαν ἔκτισε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, 1151—1152 ἐν Βήρᾳ (νῦν Φέρραι).

Δυνάμει ἰδιαιτέρου προνομίου, κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς Μονῆς, ὁ ἡγούμενος αὐτῆς εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἀλιείας ἐν τῷ ποταμῷ: «Τοῖ-
νυν σανδάλιον ἔχειν ὁ προεστὼς ἐν τοῖς ἡμετέροις δικαίοις τοῦ πο-
ταμοῦ τῆς Μαρίτζης καὶ θηρεύειν ἰχθύας καὶ πρὸς τροφήν
διακομίζει τοῖς μοναχοῖς».

Μετὰ τὸν Ἰσαάκιον, Γεώργιος ὁ Ἀκροπολίτης, ἱστορικός τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ἀναφέρων τὸν Ἑβρον ποταμόν, λέγει ὅτι κοινῶς ἐκαλεῖτο «χωριτικῇ διαλέκτῳ Μαρίτσα» ²⁾.

Ἀλλὰ τόσον ὁ Ἰσαάκιος ὅσον καὶ ὁ Ἀκροπολίτης, ἀπλῶς ἀναφέρουν τὸ ὄνομα Μαρίτσα, χωρὶς τίποτε νὰ προσθέσουν περὶ τῆς μετονομασίας ταύτης.

Οἱ Σλαῦοι ἐτυμολογοῦν τὸ ὄνομα Μαρίτσα ἐκ τοῦ *Moritsi*

τῷ 1915 ἔλλοτε ἔφορος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μουσείων ὑπὸ τὸν τίτλον «Die Dariusstelle am Tearos» μετὰ λεπτομερειῶν καὶ εἰκόνων ἐν: *Archäologischen Anzeiger*. Μὴ ἔχοντες ταύτην ὑπ' ὄψει. ἀναφέρομεν αὐτὴν ἀπὸ βιβλιογραφικῆς ἀπόψεως.

1) Μ. Ἰ. Γεδεών, Τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείρας, ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, ἔτος 18ον, σελ. 112, 144, 188 καὶ ἐξῆς. Ἐπίσης: Γ. Π. Βεγλερῇ, Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον καὶ ὁ ἀνακάλιφθεις ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Σεραγίου, βασιλικὸς κώδηξ τῆς Ὀκτατεύχου, ἐν τῷ αὐτῷ Περιοδικῷ, 1908, σελ. 315 καὶ ἐξῆς.

2) Γ. Ἀκροπολίτου, Χρονικόν, 33, 35, 43.

ἡ *M o r a n i t s i*, ὀνόματος σλαυϊκῆς φυλῆς, ἐκ τοῦ *m a r - m i r* τὸ ὁποῖον σημαίνει εἰρήνην, ἡρεμίαν. Πιθανωτέρα ὅμως γνώμη, κατὰ τὸν Μυρτίλον Ἀποστολίδην ¹⁾, εἶναι ὅτι προήλθεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου Θρακικοῦ ὀνόματος *Μάρισσο*ς ἢ *Μάρις*, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Θράκες ἐκάλουν τοὺς ποταμούς, ἔνεκα τῆς λαμπηδόνης τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν.

Τὸ θέμα *μαρ*-σημαίνει λάμπειν (μαρμαίρω, μάρμαρος, μαρμαρυγή). Ἄλλοι πάλιν ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ Ἰνδο-εὐρωπαϊκοῦ ὀνόματος *mar*=τέλμα, λίμνη, θάλασσα, ὅθεν καὶ τὸ ἐλληνικὸν μύρω (= ῥέω), τὸ λατινικὸν *mare* (= θάλασσα), τὸ γαλλικὸν *marais* (= τέλμα) τὸ ἀγγλικὸν *marsh* κτλ. καὶ ἐρμηνεύουν αὐτὸ διὰ τοῦ: ῥεῦμα, ποταμός ²⁾.

*
* *

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Χάμμερ, ἀναγιγνώσκομεν τὰ ἐξῆς ³⁾):

Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, οἱ Βοεβόδαι τῆς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, ἐπωφεληθέντες ἐγκυκλίου τινὸς τοῦ Πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Ε', παροτρύνοντος τοὺς χριστιανοὺς πρὸς νέαν σταυροφορίαν κατὰ τῶν ἀπίστων, συνεμάχησαν κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν τὰ σύνορά των. Ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἀποτελούμενος ἐξ 20.000 ἀνδρῶν προήλασε ταχέως καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἑβρου εἰς ἀπόστασιν δύο ἡμερῶν μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐναντίον αὐτῶν ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Α' τῷ 1363 ὁ Χατζη-Ἰλβεκὴ ἐπὶ κεφαλῆς 10,000 ἀνδρῶν. Οὗτος μὴ τολμῶν νὰ διακινδυνεύσῃ τὸν στρατὸν του, μαχόμενον κατὰ διπλασίου ἀριθμοῦ, ἐπέπεσε νύκτωρ κατ' αὐτῶν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μάχης ὑπῆρξαν οἰκτρότατα διὰ τοὺς συμμάχους, διὰ τῶν ἐξῆς δὲ περιγράφει αὐτὴν ὁ Σελαεδδίν, τοῦρκος ἱστορικός. «Οἱ ἐχθροί μας καταληφθέντες αἰφνιδίως, ὅπως τὰ φοβισμένα θηρία εἰς τὰς κρύπτας των, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν, καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὸν Ἑβρον, ὅπως ὁ ἄνεμος προπορεύεται τοῦ πυρός, πνιγέντες εἰς τὰ ὕδατά του»

Ἡ πεδιάς αὕτη, ἣτις ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῆς νυκτερινῆς ταύτης ἐπιθέσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, ὀνομάζεται

1) Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Περὶ Φιλιππουπόλεως, ἐν τῷ Περιοδικῷ «Θρακικά», 1928 σελ. 337.

2) Κ. Μ. Ἀποστολίδου, αὐτόθι.

3) Χάμμερ, Αὐτόθι, Τόμ. Α', σελ. 227 καὶ ἐξῆς.

καί σήμερον ἀκόμη: Σίρφ-Σιντουγί, ἦτοι καταστροφή τῶν Σέρβων.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας διασωσθεὶς ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἀποδώσας τὴν διάσωσιν του εἰς τὴν Παναγίαν τῆς ὁποίας ἔφερε τὴν εἰκόνα εἰς τὸ στήθος, ἔκτισε μετὰ τινὰ ἔτη τὴν Mariazzelle, ἣτις ἀπέβη τὸ προσκύνημα τῆς Αὐστρίας¹⁾.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ ἱστορικόν.

Εἰς δέ τὰς σημειώσεις του προσθέτει:

«Ὁ συνηχισμός: Μαρίτσα καὶ Μαριατσέλλ εἶναι ἄραγε τυχαῖος; Μήπως δὲν εἶναι δυνατόν ἡ λέξις Maria-Cella νὰ προῆλθεν ἐκ τοῦ ὀνόματος Μαρίτσα (ὅπου ἔγινεν ἡ μάχη) ἡ δὲ λέξις Μαρίτσα νὰ ἐσχηματίσθῃ ἐκ τῆς Μαρίας;

Δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ ἀρνηθῶμεν, οὔτε νὰ παραδεχθῶμεν τὴν γνώμην ταύτην τοῦ σοφοῦ ἱστορικοῦ, τὴν ὁποίαν, ἄλλως τε καὶ ὁ ἴδιος ὡς ἀπλὴν ὑπόθεσιν διετύπωσε. Ἀναφέρομεν ὅμως αὐτὴν διὰ μερικοὺς οἱ ὁποῖοι εὐκόλως καὶ ἀσυζητητὶ παραδέχονται ὅτι ἡ λέξις Μαρίτσα εἶναι σλαυϊκῆς καταγωγῆς.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

1) Ἡ Μαρίατσελλ (Mariatzell) κεῖται Ν. Δ. τῆς Βιέννης εἰς ὕψος 849 μέτρων παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σάλτζα, παραποτάμου τοῦ Ἑννς. Ἀριθμεῖ δὲ περὶ τοὺς 1900 κατοίκους καὶ εἶναι χειμερινὸν κέντρον ἀθλητικῶν παιδιῶν.

Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Α΄. Ἰδρυθεῖσα ἐκκλησία προσελκύει κατ' ἔτος περὶ τοὺς 250,000 προσκυνητάς, πρδερχομένους ἐξ ὅλης τῆς Αὐστρίας ἰδίως δὲ τῆς Στυρίας εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται.

2) Χάμμερ, αὐτόθι, Τόμ. Α΄, σελ. 404.